

Jihomoravský kraj

Přírodní
krásky a zajímavosti
SANTONU
2

Text a foto

**Josef a Karla
MARTIŠKOVÍ**

Český svaz ochránců přírody
ZO 54/14 Brněnsko
Pustiměřské Prusy 103, 683 21 Pustiměř

2009

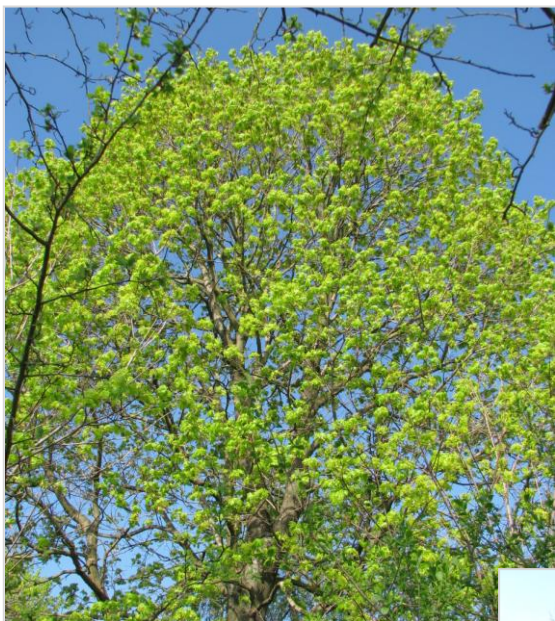
Publikace
byla zpracována na základě Smlouvy o dílo s
Jihomoravským krajem

OBSAH

15 PAMĚTNÍCI	3
16 VZÁCNÉ DŘÍNY	7
17 BRSLÉNY	9
18 ŘEŠETLÁKY	12
19 SKALNÍKY	14
20 OSTATNÍ KEŘE	18
21 MIŠPULE	22
22 TIS	23
23 LIŠTÍ	24
24 BŘEKY	26
25 PTAČÍ TŘEŠNĚ	29
26 MAHALEBKA	30
27 JAVORY	31
28 JINÉ STROMY	33
29 KAŠTANY	35
30 JEHLIČNANY	36
31 ČILIMNÍKY	36

15 PAMĚTNÍCI

Na Santonu bylo v rámci rozsáhlých rekonstrukčních zásahů uvolněno několik vsutku mohutných a dominantních stromů, které dnes tomu kterému místu dodávají specifický charakter. V době největší degradace území byly utopeny v akátových a jasanových porostech. Pokud od okraje obce vystoupáme na temeno východního hřebítku, tak se nám otevře pohled na mohutný javor mlč (*Acer platanoides*) s rozložitou pravidelnou korunou rostoucí v horních partiích hřebítku směrem k vrcholu.

Na jaře v době rozkvětu

Na podzim

Pokud se vydáme na Santon od areálu bývalého Bahnerova mlýna, tak těsně při úpatí kopce narazíme na mohutnou snad až 100 letou borovici černou (*Pinus nigra*).

Jen nedaleko za zdejším fotbalovým hřištěm můžeme při úpatí severních svahů obdivovat majestátnost mohutného jasanu ztepilého (*Fraxinus excelsior*). Tento vitální strom rostoucí zde v ideálních půdních podmínkách při okraji potoční nivy je v příkrém rozporu s jedinci rostoucími ve vyšších a sušších polohách svahů, kde po dosažení vyššího věku začínají zpravidla strádat a postupně prosychat.

Skutečným skvostem celého Santonu je mohutný letitý jilm horský (*Ulmus glabra*) rostoucí v nejvyšších partiích severních svahů pod pěšinou stoupající nahoru ke kapličce ze směru od mlýna.

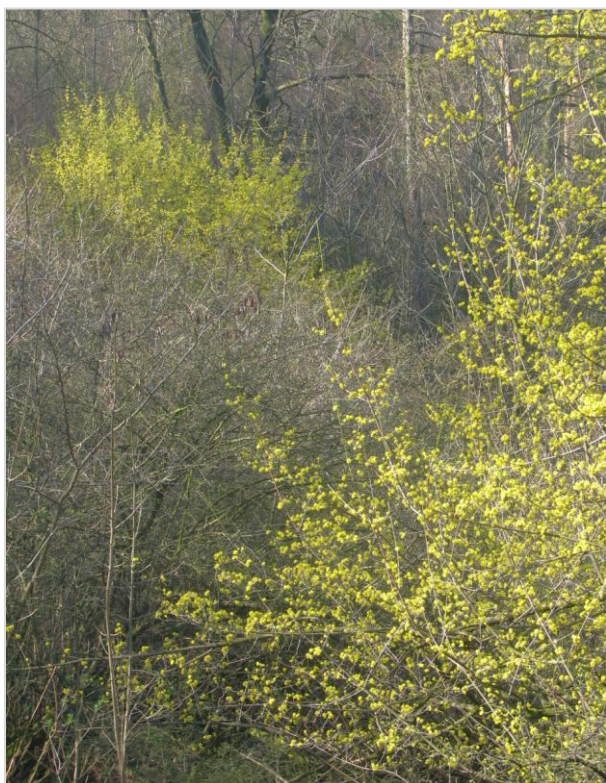
Plody

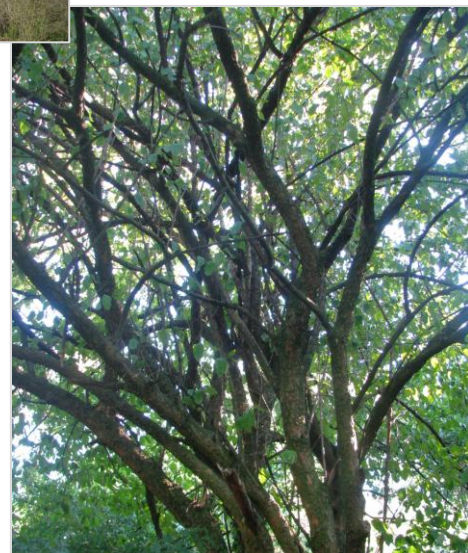
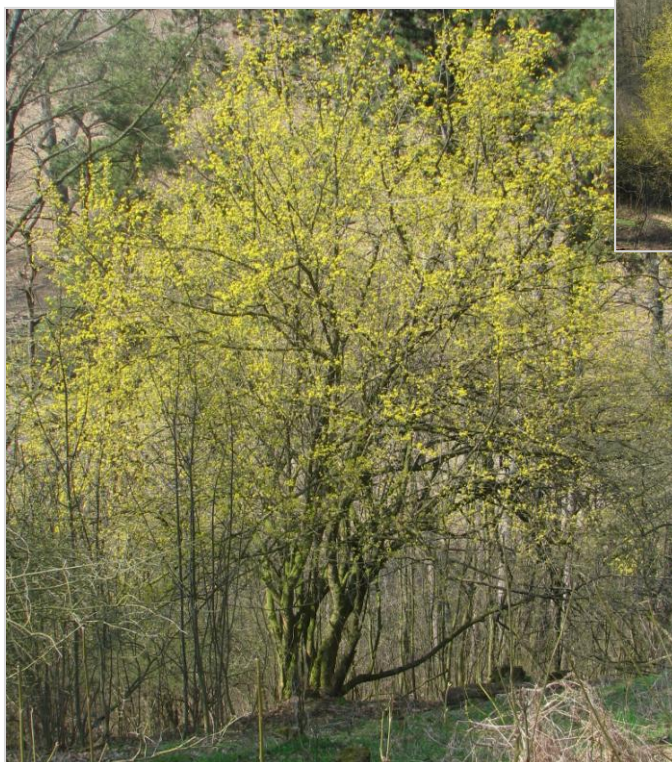
16 VZÁCNÉ DŘÍNY

Dřevinné patro Santonu je vskutku velmi pestré. Aktuálně zde roste více než 30 původních druhů stromů a keřů. K nejvzácnějším náleží dva jedinci dřínu obecného (*Cornus mas*) zařazeného mezi druhy zvláště chráněné v kategorii ohrožených. Oba jedinci rostou v horních partiích severního svahu vlevo pod pěšinou od bývalého mlýna k úpatí pahorku a především ten východněji situovaný je jistě dlouhověkým pamětníkem dění na Santonu. Pomalu rostoucí keř až stromek dosahující výšky až kolem 8 metrů se

může dožít více než 250 let. Dnes jsou ještě oba jedinci víceméně utopeni v bujném zmlazení a náletu nejrůznějších dřevin. Až s provedením konečného rekonstrukčního zásahu v těchto partiích chráněného území budou oba uvolněni a bude jim tak dán dostatek prostoru k dalšímu rozvoji. Až pak jejich krása během vycházek plně vynikne, zvláště v předjaří. Jde totiž o dřevinu rozkvétající jako jedna z prvních. Často již během druhé poloviny března.

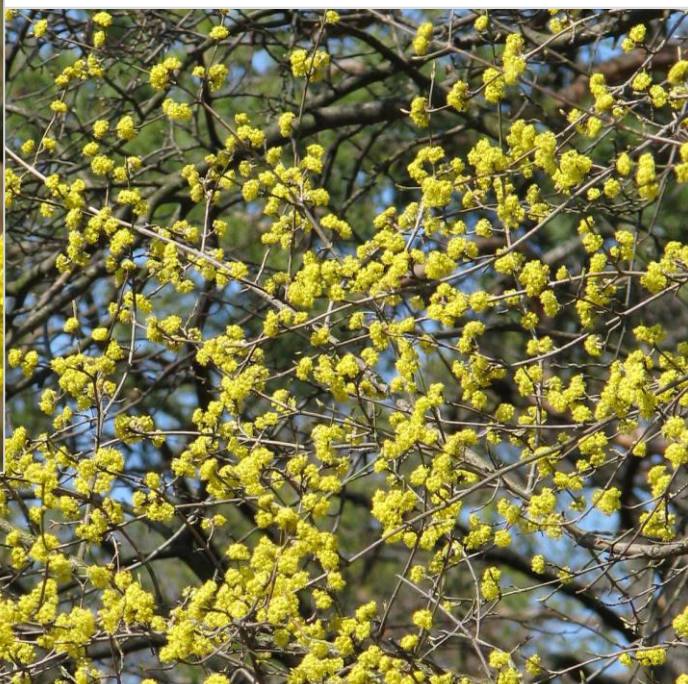

V době květu

V plném květu

Rašení

Plody

17 BRSLÉNY

Z keřů náleží na Santonu k nejcharakterističtějším brsleny dodávající celému území typický ráz. Především během podzimního se zbarvování do nejrůznějších odstínů červené či růžové barvy. Mnohé ze zdejších keřů jsou letité, mohutného vzrůstu. Těžiště výskytu brslenu evropského (*Euonymus europaeus*) je dnes v horních partiích pahorku v okolí kapličky.

D

Brslen bradavičnatý (*Euonymus verrucosa*) je na Červeném seznamu naší flóry řazen mezi vzácné druhy vyžadující pozornost. Na Santonu je hojnější předchozího druhu s těžištěm výskytu ve vyšších polohách severních svahů nebo na temeni východního hřbitku k obci. Většina keřů či plošnějších malebných porostů teprve čeká na uvolnění v rámci dokončovacích rekonstrukčních zásahů. Brsleny bradavičnaté se na Santonu každoročně z jara olistují jako jedny z prvních dřevin. A také vykvétají časněji. První rozvité kvítky se objevují již koncem dubna, ale hlavní doba kvetení nastává až během první poloviny května. K rozkvětu příbuzného brslenu evropského dochází později až během druhé poloviny května.

*Typické výstupky
na větvíčkách*

*Podzimní
barvy*

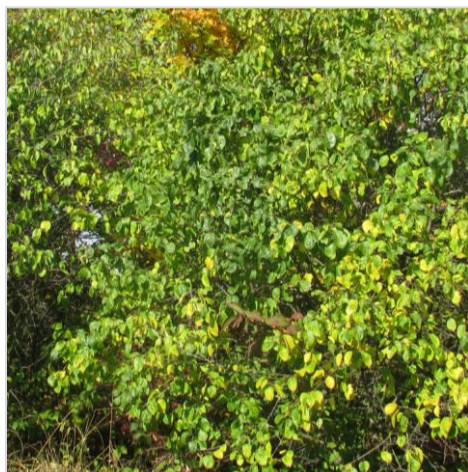
18 ŘEŠETLÁKY

Těžiště výskytu řešetláku počistivého (*Rhamnus catharticus*), dalšího typického druhu keře na Santonu, je dnes především na temeni východního hřebítku k obci, kde lze objevit řadu letitých keřů. Vysokých až několik metrů, prosychajících, ale vitálně se znovu obnovujících. Tito pamětníci dodávají vycházkám po temeni hřebítku během vegetačního období specifický ráz. Rozkvět řešetláků je snad ještě nenápadnější než v případě obou druhů brslenů. Jejich drobná zelená květenství lze na Santonu v keřích nacházet během druhé poloviny května.

Podzim

19 SKALNÍKY

Jak skalník černoplodý (*Cotoneaster melanocarpus*), tak skalník obecný (*Cotoneaster integerrimus*) jsou zařazeny na Červeném seznamu naší flóry. Skalníky, dorůstající výšky až tří metrů, patří na Santonu k hojným a charakteristickým druhům keřů dodávajícím mnoha místům specifický ráz. Zvláště ve vyšších partiích severních svahů vytváří mnohde bohaté porosty, často společně s brsleny bradavičnatými (*Euonymus verrucosa*).

Oproti ostatním dřevinám se koruny „podzimně“ vybarvují již začátkem léta.

Oproti ostatním keřům záhy ztrácí listy a zhruba od poloviny léta jsou dobře patrné jejich již neolistěné „trsnaté“ kostry. Skalníky na Santonu rozkvétají od konce dubna do poloviny května.

Již od léta jsou skalníky zbaveny olistění.
„Uspořádané kotrče“ skalníku černoplodého.

Keře skalníku obecného jsou nápadně „neuspořádaného“ charakteru.

Na Santonu roste téměř výhradně skalník černoplodý. Příbuzný skalník obecný roste na jediném místě v plošně omezeném porostu v rámci všude kolem přítomných keřů skalníku černoplodého v nižších partiích obtížně přístupného strmého severního svahu za kapličkou přímo navazujícího na temeno severovýchodního hřebítka nad hřištěm.

Skalník černoplodý

*Skalník
černoplodý*

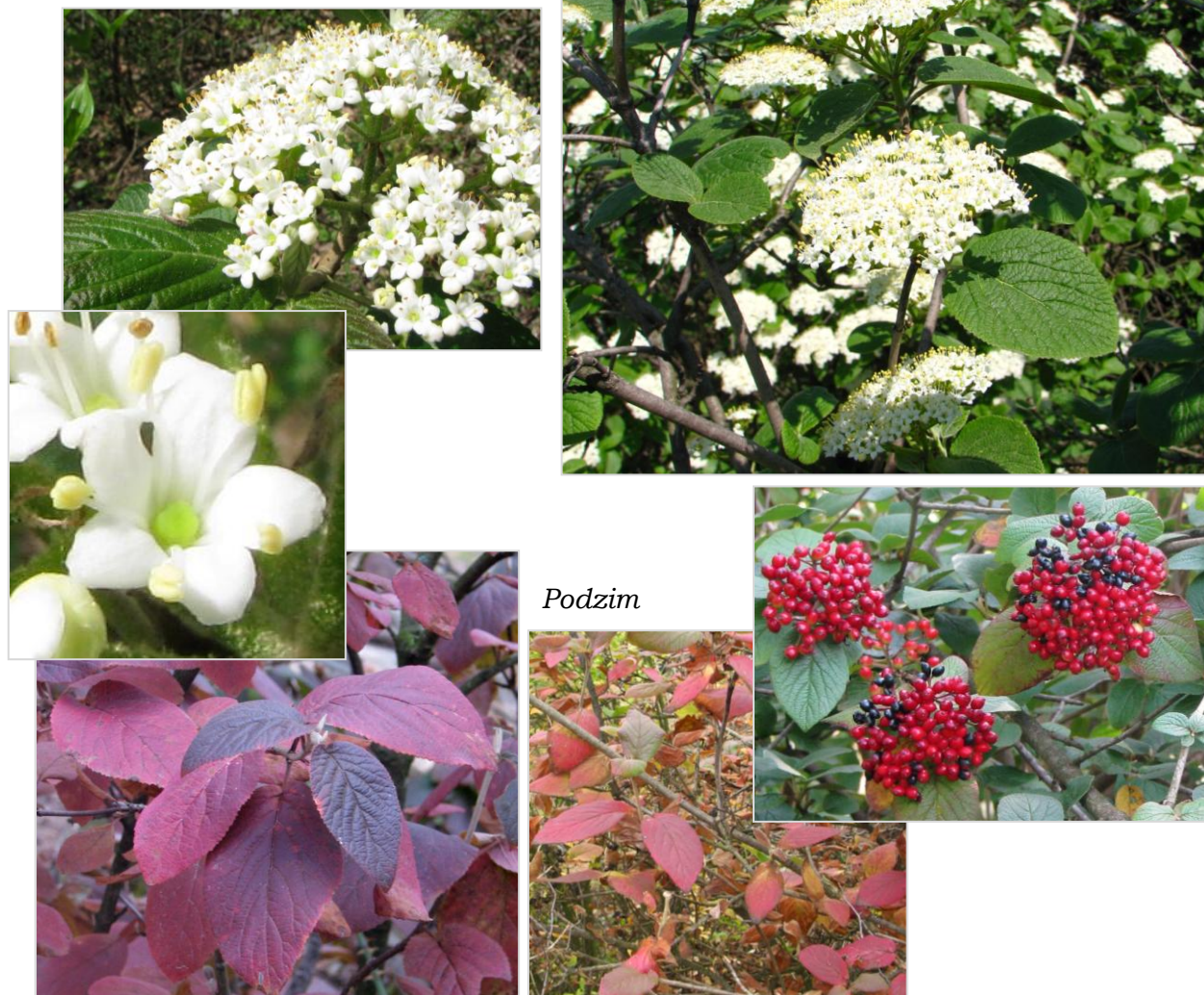
Skalník obecný se vyznačuje „neuspořádanou“ kostrou, nápadně špičatými listy (na rozdíl od příbuzného druhu, který má takové listy zpravidla jen v koncích nejdelších výhonů) a barvou zralých plodů.

Skalník obecný

20 OSTATNÍ KEŘE

Koncem dubna jako na jediném místě celého Santonu rozkvétají pod bývalým mlýnem keře kaliny tušalaje (*Viburnum lantana*) zařazené na Červeném seznamu mezi naše vzácné druhy dřevin. Druh byl v horních partiích severního svahu pod bývalým Bahnerovým mlýnem registrován teprve před několika roky a poměrně rychle se množuje z původního ojedinelého jedince. Původ této minipopulace je třeba hledat ve spontánním náletu z nedalekých výsadeb.

Během první poloviny května rozkvétají na Santonu hlohy. Rostou zde dva druhy: hloh jednosemenný (*Crataegus monogyna*) a hloh obecný (*Crataegus laevigata*). Hlohy patří k nejmalebnějším druhům našich keřů. Jak z hlediska celkového vzhledu, tak v souvislosti s jejich jarním kvetením. Hlohy nejsou na Santonu příliš hojné. Často jde o jedince letité a vysoké, vytáhlé nahoru za světlem v souvislosti s jejich dlouhodobým přežíváním v hustých náletových porostech. Takové jedince můžeme objevit třeba v dolních partiích jižního svahu pod kapličkou nebo podél horní hrany severního svahu vlevo podél pěšiny od mlýna k úpatí pahorku. Snad nejkrásnější hloh na Santonu dnes roste vlevo podél pěšiny stoupající nahoru ke kapličce ze směru od bývalého mlýna. Díky volnému prostoru zde má charakteristickou košatou korunu.

V poslední dekádě května rozkvétá nepřilíš častá svída krvavá (*Swida sanguinea*), třeba hned dole vpravo při pěšině stoupající nahoru od mlýna ke kapliče.

Ve stejné době zdobí svými nápadnými velkými květy horní partii severního svahu za kapličkou keře růže šípkové (*Rosa canina*).

Nejbohatší porosty teplomilného ptačího zobu obecného (*Ligustrum vulgare*) s typickými protáhlými listy každoročně rozkvétají začátkem června v dolní polovině jižního svahu pod kapličkou.

Teprve před několika roky bylo vysazeno více semenáčů ohroženého klokoče zpeřeného (*Staphylea pinnata*) v horních partiích severního svahu vlevo podél pěšiny od areálu bývalého mlýna. Ještě stále jde o drobné jedince, které se nám jen ztěží podaří nalézt. Navíc jsou k nerozeznání od zde hojných běžných semenáčů jasanu ztepilého (*Fraxinus excelsior*). Uplyne ještě hodně let, než výrazněji poporostou, dosáhnou plodnosti a stanou se zajímavou ozdobou těchto míst. Zvláště v souvislosti s jejich charakteristickými plody („korálky“), ze kterých se odpradávná vyráběly růžence či náhrdelníky.

21 MIŠPULE

Pokud se vydáme k úpatí pahorku od bývalého mlýna, tak hned na začátku cesty byla před více lety vpravo vysazena mišpule obecná (*Mespilus germanicus*). Dnes již bohatě zpravidla kolem poloviny května kvete a později plodí. Mišpule je menší stromek dorůstající zpravidla do výšky 4-6 metrů. Pochází z jihovýchodní Evropy a v Evropě střední se tradičně pro své svérázné chutné plody vysazoval. Právě pro své zajímavé plody a kulturně-historický význam si jistě zaslouží naší pozornosti během vycházek.

22 TIS

Tis červený (*Taxus baccata*) je dnes zařazený mezi naše zvláště chráněné silně ohrožené druhy dřevin. Roste především ve stinných, vlhčích a chladnějších polohách našich lesů. V minulosti značně rozšířený druh se dnes ve volné přírodě vyskytuje jen velmi vzácně. Především v souvislosti s využíváním jeho pevného a pružného dřeva mimo jiné k výrobě luků a šípů byl po celá staletí pod velkým tlakem. Naproti tomu se často vysazuje v lidských sídlech, zejména v parcích. Jde o pomalu rostoucí dřevinu. Dřevinu jedovatou (s výjimkou červeného mísku jeho květů) dožívající se patrně až tisíce let. Tři jedinci tisu se poměrně nedávno spontánně objevili pod horní hranou severního svahu východního hřbítu k obci a největší z nich se svoji výškou již blíží dvěma metrům. Zcela jistě byla do území tato převzácná dřevina zavlečena ptáky. Nejspíše z některých vysazených stromků v okolních lidských sídlech. I tak jde o přírodní zajímavost zasluhující pozornosti a individuální ochrany.

23 LIŠTÍ

Především v severních svazích za kapličkou a pod východním hřbítkem táhnoucím se od vrcholu dolů k obci rostou dodnes četnější trsy, v minulosti pravidelně vyřezávané, lísky obecné (*Corylus avellana*). Je třejmé, že líska patřila v minulosti k hojným a charakteristickým dřevinám Santonu a patrně jen zlomek původní hojnosti je dochován dodnes. Svědčí o tom i některé místní názvy: „První liští“ – východní svah k obci, „Druhé liští“ – strmý severní svah pod kapličkou nebo „Třetí liští“ – zbývající severní svahy až k Hrubé skále. Líska je naší nejčasněji rozkvétající dřevinou již koncem února. Její typické jehnědy se objevují daleko před tím než žlutě rozkvetou dřínky obecné (*Cornus mas*).

24 BŘEKY

Jeřáb břek (*Sorbus torminalis*) zařazený na Červeném seznamu naší flóry mezi vzácné druhy je v Tvarožné obecně známým stromem. Především v souvislosti s nedávným oceněním jednoho z nich za „Strom roku“. Tento letitý břek roste při sjezdu do obce od státní silnice.

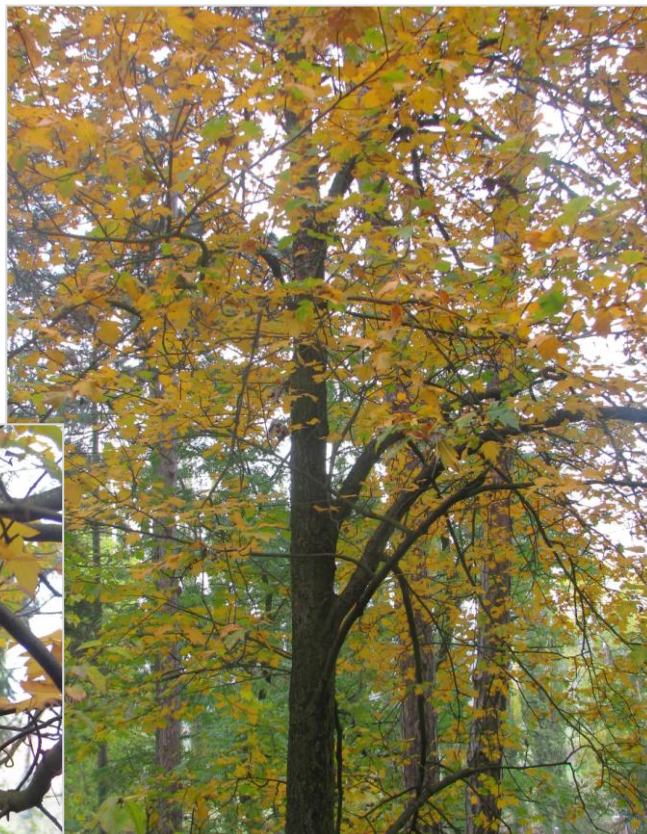
Pohled ze Santonu

Několik dalších více než 100 letých stromů rostlo ještě před několika roky nedaleko odtud podél státní silnice pokračující dále od Brna směrem na Rousínov v dochovaném torzu bývalé aleje lemující předlouhou Císařskou cestu. Dnes tu stojí ještě poslední, ale bohužel již také usychající odumírající strom.

Břek dorůstá výšky až 25 metrů s průměrem kmene kolem jednoho metru a dožívá se až více než 150 let. Na jaře rozkvétá během první poloviny května. V lesích byl vždy jen vtroušenou dřevinou a lesnickým hospodařením se jeho zastoupení značně zmenšilo. Ve středověku sloužily jeho chutné plody jako ovoce chudých. Jde o ceněnou medonosnou dřevinu. Břeky rostou i na Santonu, téměř výhradně v severních svazích pod kapličkou a východním hřbítkem. Některé z nich již lze radit ke statným stromům pamatujícím i vzdálenější historii. Objevíme zde i docela malé stromky či dokonce drobné semenáče, což je pro budoucnost tohoto druhu v tomto území velmi povzbuzující. Začíná zde odrůstat jejich další generace.

Jeřáb břek patří snad k nejmalebnějším stromům během každoročního podzimního zbarvování listů před jejich opadem. Už jejich tvar je v našich poměrech velmi neobvyklý. Natož nejrůznější barevné odstíny či mozaiky jsou neobyčejně působivé.

25 PTAČÍ TŘEŠNĚ

Třešeň ptačí (*Cerasus avium*) je v severních svazích Santonu charakteristickým druhem. Rostou zde desítky stromů, největší z nich pod horní hranou severního svahu vlevo podél pěšiny vedoucí od bývalého mlýna k úpatí pahorku. Ve zdejších podmínkách jde o úspěšný druh, který se dnes po celém svahovém komplexu spontánně rozšiřuje. Jistě roznášením semen (pecek) ptáky či zvěří a v souvislosti s celkovým prosvětlením bývalých zapojených bujných akátových a jasanových náletových porostů. Z původních divoce rostoucích třešní ptačích pochází pěstované kulturní odrůdy. Zvláště východní svah k obci bývá v době jejich rozkvětu během druhé poloviny dubna neobyčejně malebný.

Na podzim

26 MAHALEBKA

Poněkud později až kolem přelomu dubna a května bíle rozkvétá v horních partiích severní louky pod bývalým mlýnem příbuzná předchozímu druhu. Jde o teplomilnou a ve zdejších krajích velmi vzácnou dřevinu – mahalebku obecnou (*Cerasus mahaleb*), zařazenou na Červeném seznamu mezi naše ohrožené druhy dřevin. Na Santonu roste jen tento jediný stromek tohoto druhu.

27 JAVORY

Nejhojnějšími v naší přírodě původními druhy stromů na Santonu jsou bezpochyby javory. Rostou zde tři druhy. Teplomilnější babyka obecná (*Acer campestre*) je nejvzácnější a jediný vzrostlý vícekmenný strom zdobí svým sytě žlutým podzimním zbarvením horní hranu severního svahu nedaleko úpatí pahorku směrem k areálu bývalého mlýna.

Další dva druhy rostou především v severních svazích dnes velmi hojně. Především v souvislosti s dynamickým rozvojem jejich spontánních náletů po celkovém prosvětlení v důsledku vykáčení zapojených a stinných akátových porostů. Ovšem objevíme zde i letité stromy, které zde rostou již dlouhá desetiletí. Javor klen (*Acer pseudoplatanus*) prospívá především v dolních partiích svahů s hlubší půdou. Právě zde můžeme nalézt i mohutné prastaré jedince s charakteristickou odlupčivou kůrou. Hojně proniká i do vyšších poloh svahů, ale zde často v nepříliš ideálních podmínkách strádá a prosychá. Naproti tomu javor mléč (*Acer platanoides*) zase v těchto partiích prospívá velmi dobře.

Charakteristická kůra (borka) starého javoru klenu

Javor klen

Javor mlč

28 JINÉ STROMY

Další listnaté stromy jsou na Santonu zastoupeny jen v minimálním rozsahu a především v jihovýchodních svazích pod kapličkou či temenem východního hřbitku k obci. Převažuje lípa srdčitá (*Tilia cordata*), poněkud častější je zde dub letní (*Quercus robur*). Ojediněle objevíme habr obecný (*Carpinus betulus*) nebo lípu velkolistou (*Tilia platyphyllos*).

Rozkvět lípy velkolisté (vlevo) působí nápadně řídkým dojmem než u lípy srdčité.

Květy lípy velkolisté (vlevo) jsou nápadně větší, ale na druhé straně je jich v jednom květenství podstatně méně.

Rozdílnost listů obou druhů lip vynikne při pohledu odspodu (z rubu).

Lípa velkolistá

Lípa srdčitá

Jihovýchodně pod kapličkou nad pěšinou od obce roste více mladých jilmů polních (*Ulmus minor*) – zařazených na Červeném seznamu mezi vzácné druhy. V dolních partiích severního svahu podél hřiště zase ojedinělý jeřáb ptačí (*Sorbus aucuparia*).

Plody Jilm polní

29 KAŠTANY

Charakteristickým druhem severních svahů jsou v minulosti roztroušeně vysazené jihoevropské kaštiny – jírovce maďaly (*Aesculus hippocastanum*). Dnes jde zpravidla o letité statné stromy výrazně zkrášlující zdejší porosty během jarního rozkvetu v průběhu druhé poloviny května. Stejně jako jinde však během léta jejich olistění každoročně již dlouhé roky pravidelně usychá v důsledku působení klíněnky jírovcové. Byť jsou kaštiny takto soustavně oslabovány již dlouhou dobu, tak stále úspěšně přežívají a nejeví nějaké známky definitivního odumírání.

*Letní
usychání
kašatnů*

30 JEHLIČNANY

Jehličnany na Santonu původně nerostly. Současný výskyt především borovice černé (*Pinus nigra*) a borovice lesní (*Pinus sylvestris*), ale také smrku ztepilého (*Picea abies*) či modřínu opadavého (*Larix decidua*), je výsledkem masivních zalesňovacích aktivit během posledních zhruba 120 let. Pokusy o výsadby jehličnanů probíhaly po většině území, ale dodnes se dochovaly výhradně v rámci severních svahů s přece jen příznivějšími půdními podmínkami. Zvláště borovice vysazené v některých vyšších partiích severních svahů způsobují pokračující degradaci původně malebných a cenných volných ploch s teplomilnými společenstvy v souvislosti s přílišným zastíněním a také ukládáním vrstvy kyselého jehličí. Přesto dodnes na temenech skalnatých hřbítků spadajících dolů do nivy Tvaroženého potoka ještě stále přežívají roztroušené fragmenty původních teplomilných porostů včetně těch nejvzácnějších zástupců zdejší květeny.

31 ČILIMNÍKY

Poslední dva významné druhy dřevin jsou zastoupeny drobnými přízemními žlutě kvetoucími keříky – čilimníky.

Čilimník řezenský (*Chamaecytisus ratibonensis*), zařazený na Červeném seznamu mezi vzácnými druhy, roste na jediném místě v prostoru skalního výchozu v rámci severní louky pod mlýnem. Velikost zdejší malé populace se pohybuje kolem deseti keříků. Čilimníky rakouské zde rozkvétají zpravidla během druhé poloviny dubna.

Čilimník poléhavý (*Cytisus procumbens*), zařazený na Červeném seznamu mezi ohroženými druhy, roste na jediném místě ve středních partiích severního svahu za kapličkou přímo navazující na temeno severovýchodního hřebítka nad hříštěm. Velikost zdejší populace čítá několik desítek keřů. Čilimníky poléhavé zde rozkvétají zpravidla začátkem května.

